

*Д-р Насер Раими
Лиреје Раими*

**ПРЕТПРИЕМНИШТВОТО
КАКО ДЕЛОВНА
ФИЛОЗОФИЈА И
ПРЕДУСЛОВ ЗА БРЗ
РАЗВОЈ НА МАЛИ И
СРЕДНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА**

АПСТРАКТ

Претприемништвото како докажана деловна филозофија во современата глобализирана економија, благодарение на своите иманентни карактеристики обезбедува динамичен економски раст. Многу познати и докажани автори и теоретичари од областа на претприемништвото, сметаат дека во современите глобални економски текови, базирани на информатичкото општество, како главни носители на успешни бизнис реструктурирања се деловните субјекти од секторот на мали и средни претпријатија, кои својата потенцијална развојна енергија и големата флексибилност на поставување кон

*Naser Raimi, Ph. D.
Lirije Raimi, BA*

**ENTREPRENEURSHIP AS
A BUSINESS PHILOSOPHY
AND AS A PREREQUISITE
TO FAST DEVELOPMENT
OF SMALL AND MEDIUM-
SIZED ENTERPRISES**

ABSTRACT

Thanks to its eminent characteristics and as a successful business philosophy in the contemporary globalized economy of today, entrepreneurship has seen a growing economic development. Many distinguished authors and theoreticians in the field of entrepreneurship feel that in the contemporary global economic developments, based on the IT society, as major holders of successful business restructurings are held the business entities from the sector of small and medium-sized enterprises who have based their potential development energy and their immense flexibility of adapting to the instable conditions

нестабилните услови на глобалниот пазар ги базираат на деловните знаења и умешности на нивните успешни претприемачи. Затоа, изработката на една, сеопфатна, стратегија во која јасно се дефинирани мерките и активностите од страна на надлежните институции за промоција на претприемништвото и зголемување на конкурентните способности на малите и средни претпријатија би било еден од приоритетите за создавање реални претпоставки за побрз економски развој на Република Македонија. Преземањето на соодветни мерки и активности од страна на упатените државни институции, во функција на подобрување на општата бизнис клима, се резултат на радикалните промени што се случуваат во политичката и економската сфера. Поддршката на развојот на претприемништвото и секторот на мали и средни претпријатија, би се реализирала со конкретна финансиска поддршка од буџетските средства, при што, преку промоција на димензијата на претприемништвото и секторот за МСП, низ обезбедување на неопходната институционална инфраструктура, дефинирање на прифатлив финансиски и даночен систем, создавање на севкупен позитивен амбиент на бизнис опкружувањето, како и подигањето на нивото на иновативност и конкурентност, ќе допринесат за поттикнување и развој на претприемнички дух и претприемничко однесување кај сопствениците на МСП, а со тоа и за побрз социоекономски развој на Р Македонија.

of the global market, on the business knowledge and skills of their successful entrepreneurs.

Hence, such a comprehensive strategy which clearly defines all the measures and activities that the authorized institutions ought to take in order to promote Entrepreneurship and improve the competitive abilities of the small and medium-sized enterprises, is considered to be one of the priorities for creating the right environment for a faster economic development of R. Macedonia. Introduction of the appropriate measures and activities by the authorized state institutions and in favor of a better business climate are a result of the radical changes that took place in the political and economic environment.

Lending support for the development of Entrepreneurship and the sector for small and medium-sized enterprises can be achieved by offering specific financial help out of the budget where through the promotion of entrepreneurship and the sector for small and medium-sized enterprises (SSME), providing the necessary institutional infrastructure, setting up an acceptable financial and tax system, creating a positive business atmosphere as well as raising the level of innovativeness and competitiveness, we help stimulate and develop the entrepreneurial spirit and behaviors of the SSME proprietors and with that speed up the socio-economic development of R. Macedonia.

n_raimi@hotmail.com

ВОВЕД

Секторот на МСП (мали и средни претпријатија) одиграл значајна улога во севкупниот социо-економски развој во денешните високоразвиени земји, тргнувајќи од аспект на зголемување на присуството на огромниот број на деловни субјекти-учесници на пазарот, со постоење на разновидноста на понудата од производи и услуги, преку создавање на еден вистински пазарен амбиент во кој доаѓа до израз конкурентноста меѓу деловните субјекти и која конкуренција има позитивен одраз врз квалитетот на понудата, сè до огромните можности од самовработување и вработување на другите членови од потесното семејство.

Самата долгогодишна практика во сферата на пазарната економија ги промовирала вистинските атрибути и можности кои може да ги понуди еден либерално ориентиран пазар, благодарение на постоењето и институционалната поддршка и развојот на МСП, кои подоцна се покажале како вистински фактор на севкупниот, брз и стабилен економски развој во овие земји. Овие деловни субјекти, преку нивната пропульзивна улога во голема мера го дале својот придонес во создавањето на БДП (брuto домашен производ), големиот потенцијал со кој располагале од аспект на извозните можности на малите деловни субјекти кои овозможувале зголемени девизни и други ефекти за односните земји, перманентната зголемена потреба од апсорбирање на нова работна сила итн. Ако се направи анализа за процентната застапеност на МСП во однос на вкупниот број на присутни стопански субјекти на пазарот, во просек, ќе се констатира дека секторот на МСП е присутен со околу 98% на пазарот. Големиот процент од присуството на мали и средни претпријатија на пазарот речиси во сите развиени земји, ја имплицира нивната значајна позиција и значењето за вкупниот економски развој на една земја. Многу од денешните развиени земји, во една пократка или подолга ретроспектива, согледувајќи ги бизнис можностите на малите деловни субјекти, применувале разни форми на институционална поддршка која подразбира примена на разни форми на финансиска помош но, обезбедувајќи им истовремено и разни консалтинг услуги на почетокот од нивните бизниси. Во зависност од социо-економските специфики, Владите на земјите со успешни економии, разните форми на институционална поддршка ги сублимирале во конкретни стратегии на национално ниво за развој на МСП. Поаѓајќи од овие факти, и во Република Македонија во 2002 год. е конципирана и усвоена т. н. „Национална стратегија за развојот и поддршка на МСП” за периодот од 2002-2012 год. Но, се разбира дека постои и дефинирана четиригодишна програма за мерките и активностите кои се во функција на поддршката и развојот на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста на малите бизниси. Постоењето на долгорочна стратегија, како и на разни програми, беа во функција на изградба на нова и јакнење на

постојната институционална инфраструктура, дефинирање и обезбедување на правното опкружување, со истовремено обезбедување на финансиски и нефинансиски услуги, стимулирање на економскиот развој и намалување на невработеноста, зголемување на ефикасноста на претпријатијата и конкурентноста на домашните производи. Што се однесува до „Правното опкружување” во Република Македонија, истата проблематика е апсолвирана на релативно задоволителен начин-преку измените и усвојувањето на голем број законски решенија, кои кореспондираа со сугестиите и директивите на ЕУ, при што е создадена мошне повољна бизнис клима, меѓу кои како поважни се сметаат: Законот за трговски друштва, Законот за едношалтерски систем, Законот за договорен залог, Законот за стечај, Законот за извршување, Законот за вршење на занаетчиска дејност, Законот за лизинг, Законот за стопански комори и др.

Од аспект на обезбедување на финансиски услуги, односно, овозможување пристап на МСП до финансиските извори, обезбедени се повеќе видови на такви услуги од страна на комерцијалните банки, кои го зголемија дијапазонот на кредитирање на МСП преку постоење на поповолни услови за пласманот на финансиските средства кон секторот на МСП, благодарение на подобрувањето на системот за залог, кој релативно го реши проблемот со хипотекарните побарувања. Како и во развиените пазарни економии, и во Македонија постојат многу институции кои се во функција за кредитирање на приватните бизнис иницијативи, покрај постоењето на двата приватни фонда, од страна на Македонска банка за поддршка на развојот основан е и т. н. Државен гарантен фонд, кои заедно со други комерцијални банки, придонесуваат во доволна мера за прифаќање и финансирање на разни претприемнички идеи. Но, сепак, вкупниот број на вистински активни претпријатија во националната економија на Македонија, нивното учество во создавањето на БДП, потенцијалот на апсорбирање на работната сила, извозните можности и др, во споредба со просекот на ЕУ, покажуваат дека развојот на Претприемништвото како и нивото на конкурентноста на МСП треба да се авансираат на едно повисоко ниво. Додека нефинансиската поддршка се обезбедува низ разни форми на обуки, семинари и советувања, кои се организирани од страна на АППРМ (Агенција за поддршка на претприемништвото на Република Македонија), а се реализирани преку регионални центри. Нефинансиската поддршка се обезбедува преку давање на услуги од областа на менаџментот, маркетингот и сметководството. Во рамките на програмата на мерки и активности за промоција на претприемништвото и зголемувањето на конкурентноста на малото стопанство, е основана споменатата АППРМ, во согласност со Европската повелба за мали претпријатија, која претставува една од најрелевантните институции на ниво на државата за имплементација и координација на домашната и меѓу-

народната поддршка на секторот на МСП. Треба да се спомне и фактот дека во рамките на Министерството за економија постои посебен сектор за претприемништво и конкурентност, кој има институционални обврски за потесна соработка со други приватни и јавни институции кои се во служба на потребите на МСП. Да кажеме дека, за натамошна успешна поддршка на развојот на МСП е основана т. н. „Опсерваторија“ за мали и средни претпријатија (во 2004 год.), која има обврска да ги собира и анализира добиените податоци за МСП, и секоја година, врз основа на добиените информации, подготвува годишен извештај за состојбата и развојот на секторот на МСП. Опсерваторијата како главен извор на информации ја користи базата на податоци од Централниот регистер на РМ, Државниот завод за статистика, Фондот за пензиско осигурување, Министерството за економија, Комерцијалните банки и др.

1. ОБРАЗОВАНИЕТО, ТЕХНОЛОГИЈАТА И ИНОВАТОРСТВОТО ВО ФУНКЦИЈА НА ЈАКНЕЊЕТО НА ПРЕТПРИЕМНИШТВОТО И КОНКУРЕНТНОСТА НА МСП

Врз основа на досега кажаното за значењето на МСП за севкупната економија на една земја, неминовно се наметнува потребата од искористување и примена на најновите сознанија и придобивки базирани на учење и знаење, надградба на вештини и перманентно зголемување на степенот на образованието на менаџерите, претприемниците и на вработените, со единствена цел: што поуспешно следење на технолошките развојни трендови, како и поуспешно приспособување кон специфичните потреби на пазарот. Во РМ, во овие транзициски години, се уште не е јасно и соодветно профилиран формалниот образовен систем во основното, средното и високото образование, со цел подготвување и воспитување на младите генерации за претприемничко однесување, преку подигнување на нивната претприемничка култура и постојано јакнење на претприемничкиот дух - како потенцијални носители на бизнис активности. Целта е, преку идентификација и успешна примена на разни претприемнички програми од страна на надлежните институции, да се овозможи материјализирање на разни претприемнички идеи во конкретни форми на бизнис, со што ќе се обезбедат неограничени можности за вработување на младите луѓе. Оттаму и неопходноста од потребата за примена на разните претприемнички програми не само во сферата на формалното примарно и секундарно образование, туку и во високото образование, со воведување на редовни додипломски студии од областа на претприемништвото. Меѓу позначајните фактори на развојот во конкурентните економии базирани на знаење се дефинирани науката, технологијата и иноваторството. Овие фактори на конкурентност кај МСП во Македонија се маргинализирани, имајќи ја предвид малата вредност (изразена во децимали) која се издвојува од БДП за оваа

цел. Аналогно на ова, и иновациските капацитети на МСП се со ограничени можности. Се разбира, како резултат на слабата акумулативна способност на МСП, издвојувањата на средствата за нови технологии и за научноистражувачка работа се симболични. Од аспект на поврзаноста и соработката меѓу Универзитетите и стопанството, треба да кажеме дека не постои некое високо ниво на функционирање и меѓусебна соработка, а тој момент директно се одразува врз степенот на искористеноста на науката, технологијата и иноваторството како предуслови за зголемена конкурентност на МСП. Од аспект на обезбедување на финансиски средства или одредени законски регулативи за стимулирање на инвестирањето во нови технологии и иновации во Република Македонија не постојат соодветни решенија, како што не постојат такви решенија и во сферата на обезбедување на ризичен капитал, кој со своите димензии би влијаел врз иновационите активности кај претприемачите. Се разбира, преку постојано подобрување на правното опкружување ќе се овозможи поттикнување на иноваторските активности кај МСП (мали и средни претпријатија), преку конкретни промотивни активности ќе се влијае на подигнувањето на свеста кај младите претприемачи за сфаќањето на димензијата на науката, технологијата и иноваторството, со што ќе се подигне конкурентната моќ кај деловните субјекти. За да се постигнат посочените објективи треба да се преземат одредени мерки и инструменти од страна на надлежните институции како што се:

- поттикнување и мотивирање на приватниот бизнис сектор за зголемување на вредноста на вложените инвестициски средства во сферата на истражувањето и развојот, со што се отвараат можности за забрзан технолошки развој на деловниот субјект;
- основање на институции кои би биле ориентирани кон истражување и развој, со истовремена ориентација кон трансферот на нови технологии и иновации;
- од страна на надлежните државни институции треба да се овозможат услови за воведување на даночни олеснувања за МСП, со цел да се стимулира сегментот за инвестиција и развој;
- дефинирање и одредување на релевантни индикатори за следење на развојот во науката, технологијата и иновациите, кои ќе бидат во кореспонденција со практиката на земјите од ЕУ;
- популаризирање и подигање на свеста за важноста на Истражување и Развој на редовните состаноци, конференции, советувања, симпозиуми и др, во рамките на Бизнис заедницата;
- зголемување на бројот на фирмите корисници на средства за развој, кои државата ги одделува за оваа намена.

2. ПРЕТПРИЕМНИШТВОТО КАКО ПРЕДУСЛОВ ЗА УСПЕШЕН РАЗВОЈ НА МАЛИ И СРЕДНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА (МСП)

Во економската структура на Република Македонија беше присутен паралелен процес – додека по осамостојувањето речиси сите дотогашни економски гиганти пропаднаа, од друга страна, на основа на позитивните и либерални законски решенија се зголемуваше бројот на малите претпријатија кој во 2005 год. достигна 180. 000. Се разбира, последните години секторот на МСП, благодарение на постојната легислатива, како и на либерализираните услови на пазарот, почна успешно да се развива, така што бројот на активни претпријатија (МСП кои во текот на годината покажале одредени бизнис трансакции), постојано бил во подем и, во колку се направи споредба на нивниот број во 2002 год. (37. 000) со бројот на МСП во 2005 год. (44. 000) тогаш, во рамките на три до четири години нивниот број се зголемил за над 20%, или во просек за секоја година зголемување на над 2. 300 претпријатија. Се разбира, вкупниот број на МСП директно се одразува и врз создадената вредност на Бруто производството, во чие создавање секторот на МСП учествува со над 70% од вкупната вредност во 2005 год, или со 54% во 2003 год. Оваа прогресија по однос на зголемување на бројот на МСП во апсолутен поглед, директно се одразува и на прашањето за зголемување на вработеноста, при што во 2002 год. од 110. 000 вработени во овој сектор, бројот на вработените во истиот сектор, во 2005 год, се зголемил на 145. 000 – или за 32%. Овие податоци се најсилните аргументи во правец на објаснувањето на димензијата и значењето на малите деловни субјекти за вкупниот економски развој на земјата и неопходноста од поддршка на овој сектор преку градење нова и јакнење на постојната институционална инфраструктура, подобрување на правното опкружување и обезбедување на финансиски и нефинансиски средства. Сите показатели за сегашниот број на претпријатијата, партиципацијата на МСП во вработувањето и во создавањето на БДП (Бруто домашен производ) во споредба со вредноста на просекот во земјите членки на ЕУ, индицираат дека развојот на претприемништвото како и нивото на конкурентност на МСП во Република Македонија треба да се одвива многу позабрзано. Затоа, некои од приоритетните цели на институциите на системот треба да се фокусираат на перманентното зголемување на бројот на МСП, со што се овозможува зголемување и на вработеноста, не само кај МСП туку воопшто се овозможува влијание и придонес на МСП во креирањето на БДП. Се разбира овие приоритетни цели се во согласност и со „Лисабонската агенда“, како и со „Европската повелба за МСП,,. Јасно е дека и во сферата на законодавството, во функција на поддршката и развојот на МСП, се разрешени многу прашања меѓу кои е и прашањето за едношалтерскиот систем за регистрација на претпријатијата (01. 01. 2006), со кои значително се намали времетраењето за започнување на

бизнис, кој беше резултат на намалените тарифи за регистрација, времетраењето за регистрација, како и можностите за побрз и полесен пристап до точни и валидни информации за деловните субјекти. Паралелно со овие активности, законски се дефинираа и другите моменти, како што е воспоставување на трговски регистер во електронска форма.¹ Ова претставува можност за во иднина да започне примената на „електронски потпис и електронска регистрација на претпријатијата”. Во суштина, едношалтерскиот систем за регистрација овозможи обединување на сите важни, од правен аспект, статутни податоци за отпочнувањето на работењето и остварувањето на правата на деловниот субјект како што се: Единствен матичен број на субјектот (ЕМБС), Единствен даночен број на субјектот (ЕДБС), Известување до Државниот Завод за Статистика, Царинската управа за деловни субјекти кои имаат регистрирано дејност во надворешен промет и др.

Исто така важен е моментот околу „трошоците за регистрација на претпријатијата” кои изнесуваат околу 150 €, во зависност од видот на претпријатието².

Постоењето на едношалтерскиот систем е во функција на намалување на бројот на процедурите, времетраењето како и трошоците за започнување со работа. Претприемачот, по добивањето на решението од Централниот регистер, има можности за отпочнување со бизнисот. Еден од доста важните трошоци, во врска со основањето на претпријатието и отпочнување со бизнис, е и прашањето за висината на трошоците поврзани со регистрацијата на претпријатието и започнување со работа, кои изнесуваат околу 10% споредено со БНД (Бруто национален доход) по жител³, како и прашањето за вредноста на основачкиот влог на претпријатието⁴. Врз основа на „Законот за трговски друштва” од 2004 год. основачкиот долг не може да биде помал од 5.000 €, во денарска противвредност. Ако се спореди со БНД, тогаш основачкиот капитал ја надминува вредноста на БНД по жител во РМ. Во контекст на потребите на малиот бизнис, во Република Македонија не постои јасна систематска анализа за регулаторното влијание на МСП. Сепак, институциите надлежни по прашањето за развој на МСП прават напори за подобрување на целокупното бизнис опкружување. Се прават напори за квалитетно подобрување на регулативата која се однесува на бизнис активностите преку градење на институционални рамки во функција на развојот и имплементацијата на реформите во сферата на регулативата. За таа цел во рамките на Владата на РМ се основа одделение за следење на регулаторното влијание.

¹ Трговски регистер за правни лица – целосно преземање на судскиот регистер

² Доколку се работи за трговец – поединец тогаш трошоците се 65 €, за АД – 150 €, занаетчија – 75 €

³ БНД – по жител за 2005 год. во РМ изнесуваше 2.830 УСД

⁴ Закон за Трговски Друштва, член 172 (Сл. Весник на РМ 28/04)

3. ПРОМОВИРАЊЕТО НА ПРЕТПРИЕМНИШТВОТО ВО ОБРАЗОВАНИЕТО

Прашањето за невработеноста е едно од најсериозните во земјите кои навлегоа во процесот на транзицијата. Самиот процес на транзицијата беше еден неминовен социо-економски процес во земјите од Источна и Југоисточна Европа, и беше резултат на преминот на овие земји од претходно централно-планирана економија во пазарна економија. Транзициските промени подразбираат длабоки општествени, економски, културни, политички, образовни и други промени кои оставија свои консеквенции – особено од аспект на неможноста од приспособување на тогашните големи економски гиганти кон новосоздадените услови на пазарот и кои, во првите години од транзицијата, ги покажаа своите слаби бизнис перформанси во однос на флексибилноста кон новите пазарни услови. Голем број од овие стопански гиганти паднаа во ликвидација, по што следуваше отпуштање од работа на огромната армија на тогашни вработени кои, за жал, се здобија со статусот на невработени лица. Се поставува прашањето од аспект на нивната образовна структура, кој момент е доста важен особено од аспект на влијанието врз состојбите во секторот на МСП. Имено, иако спаѓаат во категоријата на невработени лица, сепак од аспект на потенцијалните можности претставуваат извор за нови вработувања во постојните и во новооснованите мали бизниси. Затоа невработеноста во РМ, анализирано од аспект на степенот на образованието на претприемачите и на другите менаџерски структури, како и на останатите вработени во МСП, ја експонира вистинската потенцијална димензија за брзиот развој на претприемачките бизниси. Се разбира ниските степени на образование на претприемачите не им дава доволни претприемнички знаења и умешности на сопствениците на бизниси да се носат со специфичните глобални барања кои безмилосно ги наметнува слободниот пазар. Со цел што поуспешно да се искористат сознанијата и придобивките од современиот бизнис кој се базира на претприемнички знаења и вештини, неминовно се наметнува потребата од перманентно образование односно перманентно надградување на деловните вештини од страна на носителите на бизнис активности, потребно е да се следат современите технолошки и развојни трендови, со цел што поуспешно приспособување кон новонастанатите промени на пазарот. Заради успешно искористување на новите технологии како и можностите што произлегуваат од информатичката и комуникациската технологија, претприемачите се постојано соочени со предизвици кои ги наметнува современиот глобален бизнис, па оттаму и неопходноста од разни форми на институционална поддршка за постојаното подобрување на знаењето, деловните вештини и претприемничките квалитети кај носителите на разни бизнис иницијативи. Заради успешно промовирање на претприемништвото како деловна филозофија и предуслов за

брз развој на МСП потребно е истото да се промовира и во Формалниот образовен систем на РМ. Формалниот образовен систем во основното, средното и високото образование се уште не е адекватно ориентиран за подготовката на учениците за претприемништвото, како и за зголемување на претприемничката култура. Ова подразбира создавање на еден претприемнички амбиент на ниво на општеството, кој ќе влијае врз јакнењето на претприемничкиот дух и претприемничкото однесување на сопствениците како на постојните така и на новозапочнатите бизниси. Многу е значаен моментот на јакнењето на претприемничкиот дух, момент кој кореспондира со деловниот ризик и кој има за цел, кај носителите на бизнисот, да влева постојана верба во самите себеси, дека и во случај на пропаѓање на нивниот бизнис тие не треба да го сфатат тоа толку трагично; напротив, самиот тој момент на неуспех да се третира како „Моментален” што значи дека треба да се бараат нови можности кои на слободниот пазар ги има во безброј. Затоа, во последно време се профилира т. н. форма на доживотно учење која, за жал, кај нас не е многу развиена и применета и, се разбира, недостасува правната рамка. Кај нас, во однос на сфаќањето на поимот „Претприемништво” како и неограничените деловни можности кои произлегуваат од оваа деловна филозофија, постои висок степен на скептицизам, истото не е доволно афирмирано и популаризирано па дури понекогаш има и негативна конотација. За разлика од другите развиени економии, кај нас дури и државните институции прават скромни чекори во правец на промовирањето на вистинската димензија на претприемништвото. Сите овие моменти имаат влијание кај луѓето за да ја немаат таа „Самодоверба” во себеси, во однос на преземањето на критичниот чекор во правец на промовирањето како претприемник, при основањето на сопствениот бизнис, како можност за вработување. Затоа, надлежните институции треба поагресивно да дејствуваат за поттикнувањето на претприемничките идеи кај поединците при основањето на нивните сопствени бизниси, преку разни програми и проекти за подигањето на свеста за претприемништвото, преку апликација на системот за мотивирање и наградување на најуспешните претприемачи, со цел зајакнување на претприемничката култура и духот. Претприемништвото во формалниот образовен систем во РМ го има третманот на дополнителна активност или како избран предмет но, се разбира, треба најсериозно да се преиспита ваквиот третман на овој социо-економски феномен и да го добие вистинскиот третман како редовен предмет и задолжителна научна дисциплина во високото образование⁵. Покрај формалниот образовен систем треба да се создадат и можности за претприемничко учење и обука и вон формалниот образовен систем – како составен дел на системот за „доживотно учење,,. За ради реализација на овие цели, од страна на надлежните државни институции

⁵ Министерство за образование и наука – МОН (www.mon.gov.mk)

треба да се дефинира и воспостави соодветна правна рамка која би ги опфаќала следниве мерки - инструменти:

- задолжително воведување на предметот „Претприемништво“ во формалниот образовен систем и подигање на свеста кај учениците од средното и високото образование;
- промовирањето на претприемништвото во сферата на „неформалното образование“ како составен дел на доживотното или перманентното образование;
- воведување на студиски програми по претприемништво за додипломски студии, како и други форми на претприемничко учење.

Од овој аспект да го спомнеме и постоењето на т. н. „Форум за МСП“, кој претставува успешна форма на партнерска соработка меѓу Министерството за економија и Асоцијациите на МСП. Од аспект, пак, на јакнењето на дијалогот меѓу разните заинтересирани страни (Надлежни државни институции и Бизнис заедницата) е основан т. н. „Национален Совет за претприемништво и конкурентност“, кој активно учествува во креирањето на развојните документи на МСП и во изготвувањето на редовни извештаи за конкурентната способност на деловните субјекти.

ЗАКЛУЧОК

Врз основа на досега кажаното за значењето на МСП за севкупната национална економија во развиените земји, задолжително се наметнува потребата од искористување и примена на најновите придобивки и сознанија базирани на учење и знаење, надградба на вештини и перманентно подигнување на нивото на образованието на носителите на бизнис иницијативи-претприемачите, со единствена цел што поуспешно да се приспособат кон специфичните потреби на пазарот. Кај нас се уште не постои соодветно профилиран образовен систем кој би бил во функција на подготовка и едукација на младите генерации за претприемничко однесување, подигнување на претприемничката култура како и јакнењето на нивниот претприемнички дух како носители на бизнис активности. Целта е, преку апликација на успешни претприемнички програми, не само во сферата на формалното образование туку и во сферата на неформалното образование, да се оспособат идните претприемачи за реалните настанати услови на пазарот за што поуспешно да го вклучат својот бизнис во комплементарната структура на либералниот пазар. Со разни форми на институционална поддршка на претприемничко оспособување и едукација на младите претприемачи ќе се создадат неограничени можности за вработување, кој директно ќе влијае врз социјалната благосостојба во државата.

Во развиените економски системи кои ги имаат атрибутите на „Конкурентни економии”, како фактори на развојот базирани на знаење се третираат науката, технологијата и иноваторството. Овие конкурентни фактори во Република Македонија се маргинализирани, имајќи ја предвид малата (симболична) вредност што се издвојува од БДП. Аналогно на ова и иновациските капацитети на МСП се со ограничени можности. Ограничените претприемнички капацитети се одразуваат и на слабата акумулативна способност на деловните субјекти, а овој момент директно се одразува и врз симболичните издвојувања на средствата за нови технологии и за научноистражувачка работа кај деловните субјекти. Исто така, не постои некое завидно ниво на соработка и поврзаност меѓу Универзитетските центри и Бизнис заедницата, што доволно зборува за нискиот степен на искористеност на науката, технологијата и иноваторството како предуслови за висока конкурентност на деловните субјекти. За што поуспешно искористување на сознанијата и придобивките на современиот бизнис кој се базира на претприемничко знаење и вештини, неминовно се наметнува потребата од „Перманентното образование”. Формалниот образовен систем се уште не е адекватно ориентиран кон подготовката на учениците и студентите за претприемништво. Со цел, јакнење на претприемничкиот дух кај младите генерации како идни претприемачи, потребно е авансирање на т. н. форма на „Доживотно учење”, која кај нас не е многу развиена и за истата е потребна соодветна правна рамка.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Централен регистар(2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006), База на податоци за домашни сметки и правни лица, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, Скопје
2. Институт за претприемништво и раководење со мал бизнис(Декември, 2000), Slovene Entrepreneurship Observatory 2000, Maribor,
3. Европска повелба за мали претпријатија(2003, 2004, 2005, 2006), Национален извештај за 2003, 2004, 2005, 2006, Министерство за економија, Скопје
4. Државен завод за статистика на РМ(2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006)
5. William L. Megginson, Mary Jane Byrd, Charles R. Scott, Leon C. Megginson: Small Business Management. An Entrepreneurs Guide to Success; Irwin, Burr Ridge, Illinois, 1994
6. Опсерваторија за МСП во Македонија(2004, 2005, 2006), Годишен извештај за 2002, 2003, 2004, 2005, Скопје,
7. Европска Комисија (2004), Извештај за имплементација на Европска Повелба за мали претпријатија во земјите од западен Балкан, Брисел, 2004,
8. Robinsion, David: “The Naked Entrepreneur” Kogan Page Ltd, London, 1991
Таки Фити, Верица Хаџи, Василева-Марковска, Милфорд Бетмен,
9. Претприемништво, Економски Факултет, Скопје, 1999.
10. Дерек Либерт. “Елементи на Претприемништво” Документи за благосостојбата изд. United State Information Service, Embassy of the USA, Russia Regional Program